

KATEGORIA PROZA

GUSTAV REUSS

"HVIEZDOVEDA"

ani my, ani naši pohoto týka - obávať."

Benuš, „že my aj naši

topy zahliadol; utia-
dial by som sa díval
z Avašu na bitku pri

ím im Krutohlav ne-
apali. Počkajte kúsok
nerobte neplechu."

INÉ PRÍČINY TRVANLIVOSTI SÚSTAVY

158

„Celok sústavy a všetky jej časti sú tak náležité a primerane rozdelené, že o akýchsi škodách sa nedá ani myslieť. Tento poriadok je samovládny, čiže monarchistický. V prostriedku sveta svieti Slnko, okolo ktorého behajú obežnice. Masa Slnka je od nich všetkých 700-krát väčšia, a tak im všetkým samovládne rozkazuje. Tento pomer platí aj o iných, najmä o mesiacoch. Tak masa Zeme je 70-krát väčšia ako Mesiac, masa Jupitera je 6000-krát väčšia ako masa jeho všetkých mesiacov. Keďže Slnko má nad svojimi mesiacmi prevahu - a to silnú - je prirodzené, že nemôže dôjsť k nejakému neporiadku. Tak napr. keby odrazu dakto vyňal Perúna, jeden z jeho mesiacov by sa hneď točenie v elipse okolo Slnka a iný by svoj obeh konal v hyperbole.

Večný poriadok, ktorý vidíme v celej sústave, sa musí vzťahovať aj na Zem. Tak končiny alebo póly Zeme sú od pamäti sveta tie isté, nepremenné. Tak sa aj moria udržujú vo svojich korytách tisícky a tisícky rokov. To boh ráčil takto usporiadať,

a na počiatku bolo jeho heslo: „Stoj!“, aby sa jeho utešené dielo nepremieňalo!“

POHYB TELIES V LÁTKE

*

„Už terajšie svetlo Slnka nám jadrne ukazuje, že všetky obežnice sa v ňom pohybujú. Okrem toho môžu byť ešte aj iné, tenšie látky, ktoré musia časom zastaviť beh obežníc. Nám nie je do toho nič, nech budú akékoľvek subtílné. Pravdou je, že pri tvrdej látke (matérii) našich obežníc sa ešte nič zvláštne nepozorovalo, ale napr. pri priezračnej tekutosti vlasatíc sa vec má inakšie.“

„Čujme, čujme,“ zvolali všetci.

„Vlasatica - ako som hovoril - už cíti, že sa pohybuje v látke, a tak aj jej beh je takmer každý rok o deň pomenší. Mnohé výpočty nás poučili o tom, že jej beh je stále kratší. Slovom, keď to tak pôjde ďalej, pravdaže vrazí do Slnka. Podľa istého pozorovania pred desiatimi rokmi bol jej beh o jednu tisícinu chytřejší. A tak sa za 16 000 rokov priblíži zo svojej terajšej vzdialenosti o polovicu k Slnku. Keby sa Perún schybil vo svojom behu za milión rokov o milióntinu, potom by o 70 miliónov rokov nadobudol jednu tisícinu rýchlosti a do polovice dráhy by prišiel len o 700 miliónov rokov, čiže potom by sa pohyboval okolo Slnka dvakrát rýchlejšie ako teraz. Aj keď sa tieto časy zdajú večnosťou, nakoniec by prišlo k tomu, že aj Perún by vpadol do Slnka.“

159

ZAVRŠENIE VECI

*

„Keď sme si teda slnečnou sústavou istí na mnoho miliónov rokov, vieme, že predsa len nebude trvať večne. Tak ako všetky veci na Zemi trvajú len istý čas, neudržia sa v tej istej forme, ale sa pretvárajú na iné telesá. Každý rok zima všetko ruší, celé pokolenia zveri vykapali a celé národy sa prejavili iba

ako tieň. Všetko je lapené časom a podľa určenia vychádza naniivoč. Či teda Zem a iné telesá sveta nemajú byť podrobené tomuto všeobecnému zákonu? Akým právom by sme to žiadali? Či celé slnká hviezd sa nepominuli a nezblkli? Takéto katastrofy sú nám nepochopiteľné len preto, že my sme malí! Tam sa istotne inakšie meria, a Mliečna cesta je len vzdialenou stopou nekonečného sveta!

Keď teda naša Zem zostarne a raz sa znivočí, môžeme skuhrať proti večnému zákonu alebo sa mu protiviť? Všetko, čo má na svete svoj pôvod, musí mať aj smrť; kde je pokrok, tam musí prísť aj k završeniu a ku koncu. Takéto zakapanie sa udeje pravdaže len vo formách. A tak sa všetko pominie, len jeden, nám neznámy ostane - večný boh!

Na tieto Krutohlovove slová všetci poslucháči hlboko vzdychli a Krutohlov sám, velebiac boha, zavrel knihu.

POSLEDNÉ ŽIVOTNÉ PRÍBEHY KRUTOHLAVOVE

*

Hneď ako Krutohlov dokončil predmet o trvaní sveta, rozkázal, aby šarkan letel niekoľko míľ nad Zemou takou rýchlosťou ako orol.

„Hľa, vidíte krajinu, nad ktorou letíme,“ preriekol Krutohlov, „bola raz plná turov a močarín a teraz je bohato ľudnatá. Stále sa tu búria pozostatky predchádzajúcich národov, títo kráľa, tamtí cisára a iní zase republiku vymýšľajú. Lud je to statočný, poctivý, ohnivý, učený. Škoda, že jeho heslo je: móda.“

Nato sa Benuš pozrel dolu a uzrel slečnu, ako ide s peknou modlitebnou knihou do chrámu. Čo to? - Práve to je móda - a naozaj sa všetko obyvateľstvo zanášalo knihami.

„Amen! Vravím vám, tento morálne presilený národ sa čoskoro ešte väčšmi presilí, a keď chce žiť, musí sa prerodiť. Čo vám mám ale povedať o tejto tu pod nami ležiacej krajine?“ odpovedá

Krutohlov tým, ktorí sa ho vypyujú. „Nie sú to ešte ani tri storočia, čo zastrešovala Európu. Teraz leží jej sláva skrytá v tieni,“ odpovedá Krutohlov. „Kraj je to krásny, v Európe Taliansku a voľakedajšiemu Grécku podobný. Bohatý na kovy.“

„Ale čo značia ozrutné budinky, v ktorých vidím len pretváрку v páse obtočenú povrazom?“ skočí Krutohlovovi do reči Svatovit.

„Mlč,“ odpovie onen, „to je osud tohoto národa.“

„A čo tam na úžine robia červenáci?“

„Mlč, vravím ti, to je znak slabosti národa.“

„Už dáko dlho letíme nad samou rovinou a ani vrška neba-dať!“ vykrikoval zadumaný Roháč, „čo je to za krajinu?“

„Nesťažuj si, nájdeš tu pripočítané aj kopce, aj vrchy, aj hole. Tento národ, nad ktorým zotrývame, bdie nad inými; že ako? Nad tým uvažujte! Tu ide o to: Čo som ja, čo ja som, či svet vznikol z polovičnej nuly alebo z celej?“

„Ale čo je to? Vidím dlhé a široké laby - a na širákoch samé dierky,“ okríkol udivený Benuš Krutohlava.

„Nechaj to, tento národ sa stará o to: „ja som“! Bola to raz veľmi podivná a pamätaná krajina, teraz sa mrákota nad ňou vznáša. Pravda je, že tu aj panenky, aj ženy chodia zakuklené. Ale prečo? Pre temnotu tunajšieho sveta!“

„A toto tu je čo? Samé lode. Najväčšia psota a najväčšie bohatstvo. Samí červenáci. Radosť so zármutkom, pracovitost s lenivosťou, zisk a osov. Iste tu bývajú len samí kupci.“

„Nechaj ich,“ odpovie Krutohlov Slavínovi, „aj oni budú trvať len istý čas; aj na východe, aj na západe sa čierne oblaky zháňajú. Budúcnost ukáže a rozhodne, čas už udrel!“

„Toto je kraj, kde Slnko nikdy nezapadne,“ začal Krutohlov ďalej rozumkovať, „kraj velikánsky, obrovský. Jeho duševná sila sa stále vzmáha a hneď v nasledujúcom čase má svojím duchom a telesnou mocou zatiať Európu. Tento kraj je... je...“

Vtom akoby bol hrom do šarkana udrel, celý sa otriasol a mal udrieť o končiare Tatier, na Kriváň. Všetci sa zdesili, a najmä Krutohlav, lebo predvídal veľké nebezpečie, ktoré pre nich nastáva.

„Hore veslá, chytro a bistro, naplňajte bubny a trúby dymom, lebo je hneď veta po nás!“ vykrikol Krutohlav rozhorlene.

Všetko pracovalo, ale prešlo už 24 hodín a nič nepomohlo.

„Amen, vravím vám, pracujte čo a ako kto vie.“

Celá spoločnosť sa nachádzala vo vytržení. Amen! Húšťava oblakov zakryla sem a tam lietajúceho šarkana, a bolo po všetkom.

Poznamenanie. Mnohí priatelia sa spytovali olejkárov, šafraníkov,¹¹ hvezdárov atď., či nič nepočuli o strašlivej smrti Krutohlava. Títo ľudia nevedeli o ňom nič isté povedať a hvezdári zo Stuttgartu a Mníchova odpovedali, že síce spozorovali obežnici podobnú potvoru, ale kde by sa bola podela, to nevedia. A tak aj my nevieme odpovedať, kde sa podel Krutohlav so šarkanom a so svojimi spoločníkmi. Je možné, že ho zachvátila najnovšia obežnica, a on tam takmer iste žije pohodlnejší život ako na nešťastnej Zemi.

¹¹ šafraník – cestujúci obchodník, ktorý kedysi predával vzácne korenie a iný drobný tovar